

תיק פלילי מס' 7771/96

מדינת ישראל

נגד

יעקב נאמן

בבית-משפט השלום בתל-אביב-יפו

[15.5.97]

לפני הנשיא ד' ארבל והשופטים ע' בקנשטיין, ד' רוזן

חוק העונשין, תשל"ז-1977, ס"ח 226, סעיפים 237, 239, 240, 244- חוק העונשין (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), תשנ"ד-1994, ס"ח 348, סעיף 28.

הנאשם מונה לשר משפטים בממשלת ישראל. ביום מינויו הוגשה לבג"צ עתירה נגד הצגת המינוי לפני הכנסת, או לביטולו. בתצהיר תשובה לעתירה, פירט הנאשם את נסיבות היכרותו עם עד-תביעה במשפט חבר הכנסת דרעי, ונקב בתאריך שנמצא שגוי. בעקבות חקירה משטרתית שבה נחקר, הואשם הנאשם בעדות שקר לפי סעיף 237 לחוק העונשין, תשל"ז-1977, בשבועת שקר לפי סעיף 239, ובשיבוש מהלכי משפט לפי סעיף 244 לחוק.

בית-משפט השלום פסק:

א. (1) היסוד הנפשי של "ביודעין" הנדרש בעבירה של עדות שקר מציב שלוש דרישות מצטברות: הנאשם התכוון לאמר את הדברים שאמר; היתה לו ידיעה שהם לא מתאימים למציאות; הוא הבחין שעדותו עלולה להטעות את בית המשפט שלפניו מסר את העדות.

(2) בנסיבות דנן, הטעות שנפלה בתצהירו של הנאשם היא טעות אנוש, שעצם תיקונה מיוזמתו, לפני שהועמד עליה מטעם החוקרים ולפני שהם עצמם ידעו כי מדובר בטעות, מלמד כי אין זו יותר מטעות סבירה שנעשתה בתום-לב; מדובר בנאשם שאחרית התנהגותו מעידה על ראשית כוונתו.

(3) יש להבחין בין אי-דיוק שניתן לייחסו לרשלנות לבין טעות מכוונת שמחשבה פלילית בצידה.

ב. (1) עבירה על-פי סעיף 244 לחוק העונשין אינה עבירה תוצאתית: אין התניה שאכן תושג בפועל התוצאה של שיבוש ההליכים; אין די

בהוכחה כי הנאשם אמר דברים בלתי מדויקים או בלתי נכונים. על התביעה להוכיח כוונה מיוחדת להכשיל הליך שיפוטי או להביא לידי עיוות-דין.

(2) בנסיבות דנן, קפדנות, דווקנות ודקדקנות עם זיכרונו של אדם, גם אם הוא שר בישראל, בעניין שיחת טלפון שנתקיימה חמש שנים קודם לכן, הן מוגזמות; קשה לדרוש מאדם לזכור ולנסות להקיש כוונה פלילית מן העובדה שלא זכר.

ג. (1) יכול אדם לנקות עצמו על-ידי חזרתו מהודעתו; כל מקרה ומקרה ייחרץ על-פי נסיבותיו.

(2) השיקולים שצריכים להכרעה, שאינם רשימה סגורה, הם: מהות החקירה הקונקרטיית; הזמן שחלף עד התיקון; מודעות החוקרים לפרטים שנוספו על ידי הנחקר; מצבה האובייקטיבי של החקירה; הגורמים שהניעו את הנחקר להוסיף נתונים (רצונו החופשי, יוזמתו); העמדת הנחקר על אי-דיוקיו לפני שתיקן את הודעתו; הזמן שחלף ממועד האירוע שעליו העיד עד ליום העדות.

(3) בנסיבות דנן, אין מדובר בנאשם ששיקר, התחרט וחזר בו, אלא בנאשם שלפני שהועמד על טעותו או על מה שהחסיר, פנה מיוזמתו לחוקרים ומסר מידע אמת; אין לייחס לנאשם את הכוונה הפלילית הנדרשת.

פסקי-דין של בית המשפט העליון שאוזכרו:

- [1] ע"פ 189/78 קנול נ' מדינת ישראל, פ"ד לג (2) 186.
- [2] ע"פ 377/82 אשכנזי נ' מדינת ישראל, פ"ד לז (2) 374.
- [3] בג"צ 3846/91 מעוז נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח', פ"ד מו (5) 423.
- [4] ע"פ 54/81 רוזן ואח' נ' מדינת ישראל, פ"ד לה (2) 821.
- [5] ע"פ 318/78 לוי נ' מדינת ישראל, פ"ד לג (1) 382.
- [6] ע"פ 335/75 סביר נ' מדינת ישראל, פ"ד ל (2) 57.
- [7] ע"פ 2555/91 דרחני נ' מדינת ישראל, פ"ד מה (5) 723.
- [8] ע"פ 500,441/78 גושצ'ניני נ' מדינת ישראל, פ"ד לב (3) 704.
- [9] ע"פ 813/80 אביטן נ' מדינת ישראל, פ"ד לו (1) 197.
- [10] ע"פ 905/81 מדינת ישראל נ' בן יאיר, פ"ד לז (1) 201.

פסקי-דין של בתי המשפט המחוזיים שאוזכרו:

- [11] ת"פ (ת"א) 2901/95 - לא פורסם.

ר' דוד - בשם המאשימה;

ד' שיינמן, נ' נגב, ע' פיגל - בשם הנאשם.

הכרעת-דין

פתח דבר

ד"ר יעקב נאמן (להלן: "הנאשם") הואשם בידי מדינת ישראל בעבירות לפי [סעיפים 237, 239](#), ו-[244 לחוק העונשין](#), תשל"ז-1977 (להלן: "החוק").

ביום 18 ביוני 1996, מונה ד"ר יעקב נאמן לשר המשפטים בממשלת ישראל.

באותו יום הוגשה עתירה לבית המשפט הגבוה לצדק מטעם העיתונאי יואב יצחק בתיק [בג"צ 4347/96](#) (להלן: "העתירה") למנוע הצגת מינויו של ד"ר יעקב נאמן לפני מליאת הכנסת לשם אישור המינוי לתפקיד שר המשפטים, ואם הוצג המינוי לבטלו. בעתירה פרט העותר שמונה פרשיות שונות, שאחת מהן כונתה "פרשת דרעי".

לטענת העותר, על-בסיס מסמך שבידי המשטרה והתביעה, ניסה ד"ר נאמן להדיח לעדות שקר את מר מרטין בראון, שהוא עד תביעה במשפט דרעי ([ת"פ \(י-ם\) 305/93](#) מדינת ישראל נ' דרעי ואח', להלן: "משפט דרעי").

לפי המסמך כתב ביום 1.9.92 סגן-ניצב גלבוע, חוקר בכיר בפרשת דרעי, בהמשך לשיחה עם בראון, זכרון דברים. בסיומו נרשם כדלהלן:

"...למחרת העדות שמסר במשטרה הזמין אותו עורך-דין יעקב נאמן למשרדו ושאל אותו "מה פתאום אתם עוזרים למשטרה?", והדבר חזר במספר מפגשים ביניהם, גם בלונדון, כשבראון אסף פעם אחת את נאמן משדה התעופה בלונדון לעיר. הוא טען שזה קשור לכך שדרעי מינה את נאמן ליו"ר ועדה בענייני משרד הפנים" (המסמך (ת/43) ייקרא להלן "זכרון הדברים").

כבוד שופטת בית המשפט העליון, דליה דורנר, ציוותה להעביר את העתירה להרכב של שלושה שופטים. בא-כוח היועץ המשפטי נתבקש להגיש תגובתו לעתירה ביום המחרת. יחד עם תגובת היועץ המשפטי הוגש תצהיר תשובה גם מטעם ד"ר יעקב נאמן.

בתצהיר התשובה שהגיש ד"ר יעקב נאמן (ת/22) (להלן: "התצהיר") מפורטות נסיבות היכרותו את מרטין בראון. בסעיף ג' ד' ה' לתצהיר מוצהר כדלהלן:

2. "אתמול, ביום 18 יוני 1996, פורסמו ידיעות בכלי התקשורת בדבר חיקור דין שנערך בלונדון למר מרטין בראון שלשום, ביום 17 ביוני 1996. זאת, בענין האישומים התלויים ועומדים, בין היתר, נגד ח"כ אריה דרעי. על פי מה שנמסר בכלי התקשורת, הוצג למר בראון זכרון דברים שנכתב ע"י חוקר המשטרה, סגן ניצב מאיר גלבוע (ראש צוות החקירה בפרשת החשדות נגד ח"כ דרעי), שהתבסס כביכול על שיחת טלפון שנערכה ביום 1 ספטמבר 1992 בין מר בראון לבין סגן ניצב גלבוע.

מתברר, איפוא, כי בית המשפט העליון בישראל מתבקש להכריע בשאלה חוקתית על מינוי שר משפטים על-פי פרסומים יזומים וחסרי בסיס ראייתי שהופיעו בכלי התקשורת.

על-פי מה שפורסם בכלי התקשורת נרשם ע"י החוקר גלבוע במסמך האמור כי לאחר שהעיד מר בראון במשטרה במסגרת החקירה נגד ח"כ דרעי, יזמתי את הזמנת מר בראון למשרד ושאלתי אותו "מה פתאום אתם עזרתם למשטרה" וכי חזרתי על שאלה זו במפגשים נוספים שהתקיימו בינינו.

ברצוני להצהיר בפני בית משפט נכבד זה באופן חד משמעי ובלשון שאינה משתמעת לשני פנים כי אם אכן נאמרו הדברים הללו על ידי מר בראון (ומעולם לא ידעתי על דבר טענה מעין זו עד לפרסומים בכלי התקשורת) הרי שהינם דברי כזב מתחילתם ועד סופם. מעולם לא אמרתי כדברים הללו או דומים להם למר בראון. ההיפך הוא הנכון.

...הועדה היחידה לה מוניתי ע"י ח"כ דרעי (בעת שכהן כשר הפנים) היתה' הועדה הציבורית ליישום דוח מבקר המדינה על תמיכה למוסדות על ידי רשויות מקומיות'. מוניתי לשמש כיושב ראש הועדה. הועדה מונתה ע"י ח"כ דרעי ביום 22 יולי 1992 לאחר שנגבתה, למיטב ידיעתי, עדות ממר בראון במשטרה."

מנהל מחלקת הבג"צים בפרקליטות המדינה הודיע, כי דין העתירה להידחות וזאת הואיל ו-

... "בחינת מכלול נסיבות הענין הובילה את פרקליטת המדינה והיועץ המשפטי לממשלה למסקנה כי אין מנוס מקיום בדיקה משטרתית של הנושא, במגמה לברר האם קיימת תשתית ראייתית שתצדיק פתיחה בחקירה משטרתית בחשד לביצוע עבירות".

לנוכח הודעה זו ציווה בית המשפט העליון, ביום 19 ביוני 1996, לקיים את הבדיקה בהקדם האפשרי.

ביום 8.8.96 הונחה הודעה מטעם בא-כוח היועץ המשפטי לממשלה (ת/25), לפיה הורה היועץ המשפטי לממשלה על פתיחה בחקירה משטרתית בחשד לביצוע עבירות לפי סימן א' לפרק ט' לחוק. בשל החלטת היועץ המשפטי הודיע ד"ר יעקב נאמן לראש הממשלה על התפטרותו מהממשלה (3/1).

העובדות

בראשית המשפט הניחו לפנינו באי-כוח הצדדים - ועל כך ראויים הם לשבחחים -

כראיות מוסכמות את מרבית העדויות והמוצגים.

באים אנו לדיון בכתב האישום לפרטיו ודיקדוקיו, אך קודם לכן, נציג את הדמויות המעורבות ומקומן בתמונה העובדתית, כפי שצויירה בידי הנאשם. ד"ר יעקב נאמן ומר מרטין בראון (להלן: "בראון") הם ידידים משנות השמונים. ידידותם נתחברה סביב תחביבם והתעניינותם המשותפת בהיסטוריה היהודית. הנאשם ביקר את מר בראון בלונדון ואירחו, לא פעם, בארץ.

בתחילת חודש מאי 1991 נחקר בראון במשטרה בהקשר לפרשת דרעי. לדברי הנאשם, ביום 5 במאי 1991, התייצב בראון במשרדו כשהוא אחוז התרגשות ודיבר על שקרה לו "דבר נורא". הוא העיד במשטרה, אמר דברים לא-נכונים, ו"שמו מילים בפיו". בראון סירב להצעות הנאשם לפנות לעורך-דין שעיסוקו בפלילים, לחזור למשטרה או לחתום על תצהיר בנושא. ברם, הסכים לרשום הדברים ולשלוח במעטפה, כדי שיהא בידו תיעוד לאשר התרחש במשטרה (התיעוד הנ"ל ייקרא להלן: "המכתב"). בראון ציין לפני הנאשם, בכמה הזדמנויות, כי בעקבות הביקור במשרדו אכן כתב את המכתב.

הנאשם גורס, כי את המכתב ראה לראשונה בשעה שהחוקרים הניחו אותו לפניו ביום 27.6.96, מועד גביית ההודעה ת/1.

בחודש אוקטובר 1995, באחד מביקוריו בלונדון, שאל בראון את הנאשם בעניין חובתו ליתן עדות בבית-משפט באנגליה, ותשובתו היתה, שראוי לבראון להתייעץ עם עורך-דין אנגלי, שכן מדובר בחוק אנגלי.

בחודש נובמבר 1995, בשיחה טלפונית עם בראון, חזר הנאשם על הצעתו, כי בראון יפנה לעורך-דין אנגלי. אבל בראון דחק בו, ועל-כן ביקש מאת פרקליט מפרקליטי משרדו, עורך-דין אליוט סאקס, לכתוב מיזכר קצר.

על-פי חוות דעתו של עו"ד סאקס, שהועברה לבראון, מוטלת עליו החובה להעיד בבית-משפט אנגלי. משקיבל בראון את חוות הדעת של עו"ד סאקס, התקשר לנאשם והלין על המסקנה הנחרצת העולה מחוות הדעת. את דבריו של בראון שמעו גם עורכי הדין לינזן וענר ממשרד הנאשם.

לגירסת הנאשם, שוחח בפעם הראשונה בחייו עם ח"כ דרעי ביום 5 במרס 1991.

היתה זאת שיחה טלפונית שבה ביקש ח"כ דרעי חוות-דעת משפטית נגדית לטיטוט דו"ח מבקרת המדינה. הנאשם סירב לבקשה זו. להערכתו, ידידו הקרוב מזה שנים רבות, הרב לאו, המליץ לפני ח"כ דרעי לפנות אליו.

לדברי הנאשם, פגישתו הראשונה עם ח"כ דרעי, התקיימה ביום 7 ביולי 1991.

הפגישה נסבה על בקשתו של שר הפנים (דאז), כי יאות לקבל על עצמו לעמוד בראש ועדה שתעסוק ביישום דו"ח מבקר המדינה. בעקבות אותה שיחה, בעת ששהה בניו-יורק, הודע לו כי מונה כיו"ר ועדה, בהתאם.

מערכת יחסיו של עו"ד ד"ר נאמן עם עו"ד דן אבי-יצחק, פרקליטו של דרעי, היתה מושתתת על התמודדויות בנושאים מקצועיים בהם ניצבו משני צידי המיתרס. לדברי הנאשם, ביום 29 בפברואר 1996, התקשר אליו עו"ד אבי-יצחק, וציין לפניו כי בידו "המכתב".

עו"ד אבי-יצחק אבה לדעת פרטים על נסיבות כתיבת המכתב, ובין השאר, אמר באותה שיחה: "אתה יודע שגם עליך בראון מעליל שאתה אמרת לו לא להעיד במשטרה."

הנאשם הדגיש, כי אכן שוחח עם עו"ד אבי-יצחק בנושא בראון, אך לא נפגש עמו. החומר שביקש הפרקליט הועבר אליו.

ה-18 ביוני 1996, יום הצגת הממשלה, היה יום סוער וגדוש פעילות. בשיחת טלפון עם עו"ד סול ממשרדו נמסר לו על העתירה שהוגשה נגדו. עו"ד סול קיבל את זיכרון הדברים מעו"ד נבות תל-צור, מפרקליטי דרעי.

תצהיר התשובה לבג"צ נערך בידי עו"ד סול ועו"ד אוסנת ליב.

בטיטת התצהיר לא צוין מועד מינוי הוועדה, ולבקשת הנאשם עיין עו"ד סול ברו"ח הוועדה ורשם את התאריך. הנאשם הנחה את עו"ד סול להבליט את העובדה שמינויו כיו"ר הוועדה היה לאחר חודש מאי 1991, עובדה שיש בה כדי להפריך את האמור בזיכרון הדברים. על התצהיר חתם הנאשם למחרת בבוקר לפני עו"ד אוסנת ליב.

משהוורה הטעות ברישום המועד, הסביר עו"ד סול, שמדובר בטעות דפוס שנפלה אצל המדפיסה, או בטעות שלו עצמו.

עינינו הרואות, זיכרון הדברים שימש יסוד לפתיחת חקירה נגד ד"ר יעקב נאמן בחשד שהדיח את מר בראון. חקירת המשטרה התפתחה והתקדמה ובסיומה הוגש כתב-אישום נגד ד"ר יעקב נאמן בעבירות שאינן נוגעות לזיכרון הדברים, ולחשד להדחת עד במשפטו של ח"כ דרעי. כתב האישום נרקם ונתגבש סביב תשובתו לעתירה (ת/22) והודעותיו במשטרה במהלך החקירה.

כתב האישום

בכתב האישום גורסת המדינה, כי הנאשם, מתוך רצון להסתיר ולכסות את מעורבותו בחקירתו של בראון, ביקש להרחיק עצמו מח"כ דרעי. הנאשם העלים את הכרותו וקשריו עם ח"כ דרעי, בתקופה הרלוואנטית. זאת עשה, כדלהלן:

פרט אישום ראשון:

א. הנאשם ציין בתצהיר התשובה לבג"צ, כי הוועדה מונתה בידי ח"כ דרעי ביום 22.7.92, ביודעו שהוועדה מונתה שנה קודם לכן, ביום 22.7.91.

הנאשם מסר, על-כן, גירסת שקר בתצהירו כדי לערער את המצוין בסיפא לזיכרון הדברים ולתמוך בגישתו, לפיה במועד חקירתו של בראון במשטרה (חודש מאי 1991), לא היה לו קשר עם ח"כ דרעי.

ב. ציין בתצהיר כי נודע לו, לראשונה, על טענות בראון כלפיו, על-פי זיכרון הדברים רק מפרסומים בכלי התקשורת (בעקבות חיקור הדין בו העיד בראון, החל מיום 17 ביוני 1996).

הנאשם מסר על-כן גירסת שקר בתצהיר, הואיל וידע על טענות בראון בזיכרון הדברים כבר בשיחה עם עו"ד דן אבי-יצחק, שהתקיימה ביום 29.2.96, עובר למועד חיקור הדין של בראון בלונדון, ובמסגרת הכנותיו של עו"ד דן אבי-יצחק לקראת חיקור דין זה.

הנאשם מואשם איפוא בעבירות של עדות שקר על-פי [סעיף 237 לחוק העונשין](#) ושל שבועת שקר, על-פי [סעיף 239 לחוק העונשין](#).

פרט אישום שני:

א. בהודעתו במשטרה מיום 27.6.96(ת/1) חזר על גירסתו בתצהיר על-פיה מונתה הוועדה בשנת 1992. הנאשם הדגיש, כי לא הכיר את אריה דרעי לפני כן.

בהשיבו כאמור, מסר עובדות כוזבות ביודעו, כי הקשר בינו לבין ח"כ דרעי החל במהלך חודש מרץ 1991, ולפני חודש מאי 1991, מועד חקירתו של בראון במשטרה.

ב. הנאשם מסר עובדה כוזבת בהודעתו במשטרה, בכך שציין, כי עו"ד אבי-יצחק לא ביקש עמו כל פגישה, זאת למרות שפרקליטו של דרעי (באותם ימים) שוחח עמו בנושא עדותו של בראון בחיקור הדין. במהלך השיחות העביר לפרקליט פרטים על קשריו עם בראון ועל המכתב שכתב בראון, על פי עצתו.

ג. הנאשם מסר עובדה כוזבת בהודעתו במשטרה, בכך שציין, כי לא ידע שבראון כתב ושלח מכתב ובו הסתייגות מהגירסה שמסר לחוקרי המשטרה. זאת למרות שידע, כי בראון נהג כעצתו ושלח את המכתב.

ד. הנאשם מסר עובדה כוזבת בהודעתו במשטרה, בכך שציין, כי בסוף שנת 1995 התייעץ עמו בראון אם להעיד בבית המשפט, והוא השיב כי על בראון להוועץ עם עורך-דין אנגלי.

בהודעה העלים, כי ביקש מעו"ד סאקס במשרדו להכין חוות-דעת בנושא, ואת חוות הדעת העביר לבראון. כל אלה מהווים, לדעת התביעה, עבירה של שיבוש מהלכי משפט, על-פי [סעיף 244 לחוק העונשין](#).

דיון

הנה כי כן, יסוד ועיקר לטענת התביעה ממנה פינה ויתר לכתב האישום הוא הטענה שהנאשם ביקש בתצהיר ובחקירתו במשטרה להרחיק עצמו לירכתי ארץ מקשר וקירבה

לח"כ דרעי. לו צלחה דרכו ועלתה יפה כוונתו היה מאיין את המניע (שנשא עמו, אליבא דתביעה) להדיח את בראון מלמסור עדות במשטרה.

התביעה מתבססת על עובדות שלגישתה הן כאדנים ממשיים, המצטברים זה לזה ובונים את בניין הרשעת הנאשם.

שאלת השאלות היא, אם העובדות, להן טוענת התביעה, מובילות למסקנה אפשרית אחת. האם יכול שהעובדות מובילות למסקנה שונה בתכלית השינוי? שמא לא עובדות ולא אדנים, אלא מיני מינים של הנחות? נעבור, איפוא, לדיון בכתב האישום גופו.

פרט אישום ראשון

בע"פ קנול [1], בעמ' 189, מנתח מ"מ הנשיא (כתוארו אז) לנדוי, את היסוד הנפשי הנדרש לצורך הוכחת עבירה של עדות שקר, בצטטו את הנשיא אגרנט (בע"פ 6/59) וקובע, כי היסוד הנפשי של "ביודעין" מציב שלוש דרישות מצטברות:

1. הנאשם התכוון לומר את הדברים שאמר.

2. היתה לו ידיעה שהם אינם מתאימים למציאות.

3. הוא הבחין שעדותו עלולה להטעות את בית המשפט, שלפניו מסר את העדות.

בעמ' 190 מוסיף מ"מ הנשיא את הדברים הבאים:

"ומצד שני יזוכה אדם ממתן עדות שקר, אפילו לא היתה עדותו נכונה, מבחינה אובייקטיבית, אם חשב בכנות ובתום לב שתוכן עדותו אמת."

בע"פ 377/82 [2], בעמ' 379, אומר השופט גולדברג את הדברים הבאים:

"המשמעות המצטברת של שתי הדרישות היא, על כן, שהנאשם יורשע במתן עדות שקר, אם העיד 'שקר מחושב' (a deliberate lie) ולא אמר רק דברים מתוך היסח הדעת, הפתעה, טעות, או אי ירידה לסופם, או אי הבחנה בחוסר הדיוק שבהם, ומתוך עירנות לכך שדבריו עלולים להוליך שולל את בית המשפט"

בספרו על דיני העונשין אומר השופט קדמי לעניין המועד, להוכחת יסוד הידיעה כי:
 "המועד הקובע לעניין הידיעה, הינו המועד של עשיית התצהיר, אך אין מניעה ללמוד
 מהתנהגותו של המצהיר במועדים מאוחרים יותר, על ידיעתו במועד העשייה."
 בבג"צ 3846/91 [3], בעמ' 437, מציין בית המשפט עד כמה קשה היא הוכחת הכוונה הפלילית הנדרשת
 בעבירות של עדות שקר וקובע:

"מטבע הדברים שאדם שאינו מודה שהתקיימה אצלו הכוונה הנדרשת, הדרך להוכחתה היא
 בראיות נסיבתיות, ולעיתים די יהיה בראיות אלה כדי לשכנע בקיומה של הכוונה הנדרשת."
 הלכות אלה שיווינו לנגד עינינו בבואנו לנתח את הראיות שהובאו לפני בית המשפט.
 כאמור, בתצהיר ובהודעתו הראשונה במשטרה ציין הנאשם, כי מונה ליו"ר הוועדה הציבורית ליישום דו"ח
 מבקר המדינה, ביום 22 ביולי 1992. אין חולק; התאריך הנכון הוא 22 ביולי 1991.
 התובעת המלומדת, עו"ד רות דוד, גורסת, כי אין מדובר בפליטת קולמוס; מדובר בנתון שנטע בתצהיר.
 שתיל אחד מסבך שתילים זרים שניטעו במטרה לערפל ולטשטש את האמת הצרופה.
 אין לאל ידינו לקבל את עמדת התובעת. עו"ד אסנת ליב עבדה כפרקליטה במשרדו של הנאשם. עדותה
 במשטרה של עדת התביעה, עו"ד ליב, הוגשה בהסכמת הצדדים (ת/42). בעדותה מתארת עו"ד ליב את אירוע
 ה-18 ביוני 1996.

לדברי העדה, עתירת העיתונאי יואב יצחק נתקבלה במשרדם בשעות אחר הצהריים ומיד החלו עו"ד סול
 והיא במירוץ נגד השעון להכנת התצהיר. ד"ר יעקב נאמן שהה אותה עת בירושלים, ועל כן השיחות עמו
 התנהלו באמצעות הטלפון. גם בבוקר ה-19 ביוני 1996, משהציגה לפני ד"ר נאמן את התצהיר במלון
 "הולידי-אין" בירושלים לחתימה, הופרעו כל העת על ידי מברכים שבירכו אותו לרגל מינויו לשר המשפטים.

בנושא "התאריך" מסרה העדה כדלהלן:

"אני זוכרת שאודי שאל את יעקב על איזו ועדה מדובר ויעקב אמר לו שיש את דוח הוועדה במשרד. אני
 זוכרת שבמהלך הכנת התצהיר אודי עלה על כך שיעקב טעה לגבי תאריך אותה וועדה והתקשר ליעקב ויעקב
 אמר

שיתקנו כי כנראה הוא טעה. אני ראיתי שאודי תיקן את התאריך בתצהיר. אני מתכוונת לטיוטת התצהיר ואחרי זמן כאשר כבר לא עבדתי במשרד היה פרסום בעיתון שיש טעות בתאריך וכאשר פגשתי את אודי דברנו על כך כי אני זוכרת שהוא תיקן זאת וכנראה בגלל השעה המאוחרת ולחץ הזמן זה לא בוצע ולא שמנו לב... (ת/42גליון 3, שורות 13-21).

עו"ד ליב מציינת, כי הנאשם הנחה לתקן את התאריך שבתצהיר לתאריך הנכון בשלבי הכנת התצהיר. העדה הבחינה כיצד עו"ד סול תיקן את התאריך, כנדרש, בטיטת התצהיר.

אל יהא הדבר קל בעינינו. מדובר בעדת תביעה, שעדותה במשטרה הוגשה בהסכמה.

הווי אומר, עדות המקובלת גם על התביעה, ואין טוען נגדה.

עדותה של עו"ד אוסנת ליב מוכיחה, כי לא רק שהנאשם הינחה לתקן את התאריך השגוי, אלא הוראתו מולאה בידי מי שכתב את התצהיר. אין מדובר ב"נטע זר", כי אם בטעות שנפלה בלי משים.

ת/35 הוא זיכרון דברים שנרשם בידי נצ"מ דורון בית-נר בעניין נסיבות רישום הודעתו הראשונה של הנאשם. על-פי ת/35 נשאל הנאשם לטיב "ההיכרות בינו לבין מר דרעי, שהביאה את מר דרעי למנותו כיו"ר ועדה..." (ת/35 סעיף 1).

תשובת הנאשם היתה לפי הרשום כדלהלן:

2. "...מר נאמן בהתבססו על התאריך יולי 92- מועד המינוי - הסביר שמר דרעי היה בחתונת בתו וראה שם את מבקרת המדינה הגב' בן פורת. לאור עובדה זו הזמינו דרעי למשרד במטרה להסדיר את נושא בקורת המבקרית..."

נצ"מ בית-נר מצייין, כי הנאשם נשאל מתי נערכה אותה חתונה ותשובתו היתה:

"ינואר 92".

ראש צוות החקירה תנ"צ גרוסמן נתבקש בחקירתו בבית המשפט להתייחס למוצג ת/35 ותשובתו היתה כדלהלן:

"ת. הדברים שהקראת לי מת/35 הם נכונים. הם משקפים שיחה שהיתה ב-27.6.96 בין נאמן לבין החוקרים בית נר ואנוכי."

פרקליטו המלומד של הנאשם מקשה על הקצין הכיצד אמר הנאשם, שדרעי היה

בחתונת בתו, ובמהלך גביית עדותו ת/1 (זמן קצרצר אחר כך) אמר, כי הכיר את דרעי רק שבועיים לפני מינוי הוועדה, דהיינו בחודש יולי. תשובת קצין המשטרה: "לכאורה, יש פה סתירה" (עמ' 31 לפרוטוקול).

רק משהפרקליט, עו"ד שיינמן, אינו מרפה ודוחק בתנ"צ גרוסמן, כי ת/35 "אינו נכון" מאשר הקצין:

"...אני חוזר ואומר, קורה לחוקרים שהם מתלבטים, קורה להם גם שהם לא נחרצים. . . אך כיון שנאמן התעקש ועמד על כך והביא את רשימת האורחים, אני שכנעתי את עצמי שאנחנו טעינו." (עמ' 33 לפרוטוקול). (ראה גם עדות נצ"מ בית נר בנושא, עמ' 90 לפרוטוקול).

לאור ת/35 אמר הנאשם, כי שר הפנים כיבד בנוכחותו והתארח בחתונת בתו עוד בחודש ינואר. בבית המשפט מוכנים החוקרים לחזור בהם מדיוק הרישום הנ"ל.

נבדוק, איפוא, משמעות כל אחד משני הנוסחים.

א. ת/35 נרשם בשל טעות שנפלה מלפני חוקרי המשטרה.

החוקרים אינם יודעים להסביר טעותם (עמ' 32-33 לפרוטוקול).

הנאשם מסביר את בלבול החוקרים בכך שסיפר להם, כי בחתונת בתו ישבו בשולחן אחד מבקרת המדינה והרב לאו. הרב לאו, שלמד על התמחותו של הנאשם אצל הגב' בן-פורת וידידותם רבת השנים, מן הסתם המליץ לדרעי לפנות לבקש חוות-דעתו (עמ' 117 לפרוטוקול). הנה, הנאשם הוא זה המחבר קשרים בינו לבין דרעי באמצעות הרב לאו. כזכור, מדובר בשיחה ביום החקירה הראשון, בשיחה מקדימה. הנאשם מאיר ומספר לחוקריו על השתלשלות הקשרים, בתקופה הרלוואנטית. מידע זה, על הקשר בין דרעי לנאשם נובע מן הנאשם מיד בתחילת החקירה.

האם כך היה פועל הנאשם לו חפץ להרחיק עצמו מדרעי? מדוע על הנאשם להניח לפני החוקרים את המערכת החברתית המקרבת אותו אל דרעי? מדוע צריך היה להעלות ממעמקי זיכרונו תמונות חברתיות מחתונת בתו, אם זכרון זה עומד לו לרועץ, וכאשר התברר בעליל כי ח"כ דרעי לא היה כלל בחתונת בתו! ב. ת/35 שריר ונכון לאמור, הנאשם מיוזמתו מגלה את אוזני החוקרים, כי דרעי היה אורחו בחתונת בתו כבר בחודש ינואר.

נוסח זה משמיט את בסיס עמדת התביעה בשלמותו. לו הנאשם בתצהירו ובחקירתו היה מבקש לכסות על יחסיו עם דרעי, לא היה מעלה בשיחו עם החוקרים, בשום פנים ואופן, היכרות הדוקה שהביאה להזמנת דרעי לאירוע משפחתי! גילוי לב שכזה אינו מתיישב, כלל ועיקר, עם עמדת התביעה ועם המחשבה הפלילית המיוחסת לפיה. במיוחד נוכח העובדה שאינה במחלוקת היום, כי ח"כ דרעי לא נכח כלל בחתונת בתו של הנאשם.

יהא אשר יהא, ת/35 מערער את עמדת התביעה.

כאן המקום לציין את העובדה, כי עו"ד סול מנסח התצהיר, לא נחקר בשום שלב בידי חוקרי המשטרה. לראשונה נשמעה גירסתו בעומדו על דוכן העדים כעד הגנה מטעם הנאשם. אין בפי התביעה כל הסבר לאי-חקירתו של עו"ד סול. והרי אין חולק בדבר חשיבותה של חקירתו בהיותו מנסח התצהיר.

עו"ד אהוד סול העיד בבית המשפט. עו"ד סול סיפר על השגגה שנפלה מלפני מדפיסת התצהיר או מלפניו. הפרקליט הצביע על כך, כי על כריכת דו"ח הוועדה מופיע תאריך 1992 ורק בהמשך, בעמוד הבא במבוא לדו"ח רשום, כי הוועדה מונתה ביום 22.7.91 (ראה עמ' 205 לפרוטוקול).

בת/1 חזר הנאשם וציין, כי תאריך מינויו ליו"ר הוועדה היה בשנת 1992.

הסברו של הנאשם הוא, כי מדובר ב"טעות משותפת" לו ולחוקריו.

כל כך למה, משום שבחקירה החזיק בידי לא-כלום ואילו התצהיר היה אצל החוקרים. משהגיעו לנקיבת המועד הסתכלו החוקרים בתצהיר, והוא חזר בעקבותיהם על התאריך השגוי (ראה עמ' 129, 135 לפרוטוקול).

אין מחלוקת, כי הנאשם גרס כי מדובר ב"טעות משותפת" כבר ביום 23.7.96 (מועד גביית ת/2) (ראה שורה 16 גליון 2 בת/2), וגם קודם לכן, בשיחה טלפונית עם תנ"צ גרוסמן, ביום 2.7.96, שיחה שתועדה בת/31.

הנאשם טוען, כי אם לא היה מדובר ב"טעות משותפת", כפי שתיאר, לא היה מדגיש זאת בתכוף לכך לפני חוקריו, ובלשונו: "...חז"ל אמרו אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו..." (עמ' 135 לפרוטוקול).

יתר על כן, החוקרים לא היו מחשים מולו באומרו כך. ובלשונו:

"...היה לי ברור שמאמינים שזאת טעות, אבל אם להם לא היה ברור, היה להם דבר מאוד פשוט לעשות, הם הרי ממילא היו במשרד שלי וחקרו את המזכירות... חקרו את עו"ד לינזן ואת ענר ברגר, בית נר נפגש עם עו"ד סול, ראה אותו במשרד. דבר הכי פשוט אפשר לשאול את סול אם באמת רצו לברר את האמת ולבסס על זה אישום שאני בכוונה ובזדון הטעיתי. אלא מה, היה ברור להם שזה אמיתי..." (עמ' 136 לפרוטוקול).

מן העבר השני, תנ"צ גרוסמן אינו נחרץ. ובכל מקרה הוא אינו דוחה את גירסתו של הנאשם:

"...נכון שבמהלך ההודעה הוא לא זכר את מועד מינוי הועדה ואז הוא ביקש שנזכיר לו את מועד מינוי הועדה. איני זוכר בודאות מוחלטת מה היה כדי שאוכל לאשר או לשלול שאמרנו לו שהתאריך הוא על פי מה שכתוב בתצהיר בבג"צ .. 22.7.91.

יכול להיות שדורון או אני הסתכלנו בתצהיר ואמרנו משהו כמו 'כן' 'מאוד יתכן' (עמ' 27 לפרוטוקול).

לאמור, הצגת הדברים כ"טעות משותפת" אינה הצגה בלתי אפשרית, גם אליבא דחוקרי המשטרה.

זאת אף זאת. ימים ספורים לאחר מסירת הודעתו ת/1, מתקשר הנאשם אל תנ"צ גרוסמן ומוסר לו, כי בבדיקת מסמכים מצא את חוברת הדו"ח "ומסתבר שהתאריך הנכון הוא 22.7.91" (ת/31 סעיף 2). הנאשם מוסיף ומציין באותה שיחה ש"הטעות היא הדדית" (ת/31 סעיף 3).

הנאשם טורח ומתקשר לראש צוות החקירה ומודיעו שתאריך מינויו ליו"ר הוועדה הוא 22.7.91, ולא המועד שננקב במהלך חקירתו ביום 27.6.96.

מן הראוי לזכור, כי ביום בו התקשר לתנ"צ גרוסמן (ת/31) לא נחשד הנאשם, בוודאי ובוודאי לא הוזהר, בגין שיבוש הליכי משפט או מסירת דבר שקר.

בפנייה יזומה זו יש כדי לאשש גירסת הנאשם, לפיה מדובר בטעות, ותו לא.

בע"פ 54/81 [4], אומר הנשיא שמגר בעמ' 829:

"כפי שצויין בין היתר על ידי חברתי הנכבדה השופטת בן פורת (ע"פ 505/80) הרי המועד הקובע בקשר לעבירה שלפנינו הוא מועד מסירת התצהיר לפני האדם המוסמך לכך. אולם לאירועים, ובכלל זה התנהגותו

של המצהיר במועדים מאוחרים יותר יכולה להיות השלכה לצורך קביעת ממצא בדבר הכרתו וכוונתו במועד מוקדם יותר... אין חובה שהתנהגות ממנה נלמדת הכוונה תהיה בהכרח התנהגות בו זמנית במועד הקובע לצורך היווצרות הכוונה."

במילים אחרות. השאלה אינה אם יכול עד או מצהיר להתחרט ולחזור בו, שאלה שיש עליה מחלוקת פוסקים, כי אם - אם ניתן ללמוד מהתנהגות מאוחרת של הנאשם על כוונתו בעת עשיית התצהיר. על שאלה זאת עונה הנשיא שמגר בחיוב.

עצם העובדה שהנאשם התקשר מיוזמתו לתנ"צ גרוסמן, כאשר החוקרים לא ידעו כלל על השגיאה שנפלה בתאריך מינוי הוועדה, ותיקן את תאריך המינוי, מחזקת את המסקנה כי מלכתחילה לא היתה לנאשם כוונה פלילית להטעות את בית המשפט או להוליכו שולל. אחרית התנהגותו מלמדת על ראשית כוונתו.

נחזור קמעה אל זיכרון הדברים שעמד ביסוד העתירה לבג"צ ובעקבותיה לחקירת המשטרה.

לפי זיכרון הדברים העריך בראון, כי הנאשם אמר לו את אשר אמר - בעניין עזרתו למשטרה - מפני שדרעי מינה אותו ליו"ר הוועדה.

בראון נחקר במשטרה בחודש מאי 1991.

גם על פי התרחיש הקודר ביותר, בחודש מאי 1991 הנאשם לא יכול היה לומר את המיוחס לו מצד בראון מפני ש"דרעי מינה את נאמן ליו"ר הוועדה..." (סיפא ת/43).

וזאת מאחר שכאמור הנאשם מונה ליו"ר הוועדה רק ביום 22.7.91.

מדוע צריך הנאשם להיזקק להעיד שקר בתצהיר ולכזב בחקירתו במשטרה, כשהאמת לאמיתה מפריכה את הרשום בזיכרון הדברים? ועוד. חשוב לזכור את היום הנדון. יום מינויו של אדם לשר בישראל אינו יום רגיל. לא יהיה זה מוגזם לומר שיום זה הוא יום גורלי עבורו.

הנאשם גלגל בשעותיו הגדולות בענייני המדינה. כמעט בלא שינה עשה בעין סערת הרכבת הממשלה. המיועד לראשות הממשלה נמלך בו, והוא פוטר, גישר העמיק עצה, כדי להביא להרכבת הממשלה במועד.

גם אם נדרש לכלכל משפטיו בפלס בשעה ששם חותמתו על תצהיר המוגש לבג"צ ,

הרי הטעות שנפלה מלפניו היא טעות אנוש, אשר עצם תיקונה על ידיו ביוזמתו, לפני שהועמד עליה על ידי החוקרים ולפני שהחוקרים עצמם ידעו כי מדובר בטעות, מלמד כי אין לפנינו יותר מאשר טעות סבירה שנעשתה בתום-לב.

אין לפנינו איפוא נאשם שניתן לומר עליו, כי הוא מטעה ביודעין את בית המשפט או מנסה להוליכו שולל, כי אם נאשם אשר אחרית התנהגותו מעידה על ראשיתה, ואשר מכלל הנסיבות שהוכחו אין ניתן להסיק אלא כי טעה בתום-לב, ולא נתקיימה בו המחשבה הפלילית הנדרשת.

פרט האישום הראשון בכתב האישום מוסיף ומאשים את הנאשם שהצהיר שקר בכך שנודע לו על טענות בראון כלפיו רק מפרסומים בכלי התקשורת. עמדתו של הנאשם בוטאה בחקירתו במשטרה ת/3 כדלהלן:

"...שאלה: בתצהירך מיום 19.6.96 לבג"צ טענת שרק אתמול - 18.6.96 נודע לך על דברי בראון, כפי שנרשמו בזכ"ר של סנ"ץ גלבו. מאידך, בהודעתך מיום 23.7.96 (עמ' 4 שורות 15-20 וכן עמ' 5, שורות 17-18) אמרת שבשיחה עם עו"ד אבי יצחק, ביום 29.2.96 כבר עלה הנושא. מה תגובתך לכך? תשובה: בעמ' 3 לתצהירי לבג"צ, הפיסקה האחרונה בסעיף ג, התייחסתי למסמך גלבו. לא היה ידוע לי בזמן שיחתי עם עו"ד דן אבי יצחק. לא ידעתי כי בראון אמר את הדברים האלה למשטרה ועד לפרסומים בכלי התקשורת לא ידעתי כלל שבראון נתן מידע שכזה למשטרה. האמור בפיסקה זו מתייחס לידיעתי על מסמך גלבו. אינני רואה כל סתירה בין הדברים שאמרת בהודעתך מיום 23.7.96 - שהתייחסה למה שאמר לי עו"ד דן אבי יצחק - לבין האמור בתצהירי בפיסקה האחרונה לסעיף ג. שהתייחסה במפורש למסמך גלבו ולציטוט מתוך המסמך: 'מה פתאום עזרתם למשטרה'. אשר לאמור ברישא של פסקה ד. בעמ' 3 לתצהיר אני מסביר כי הדברים מתייחסים לעובדה שזכרון הדברים של גלבו הוצא מן הגניזה, ועובדה זו וטענה שכזו נגדי לא הושמעה לפני כן, עד לערב מינויי לשר המשפטים. לא זכור לי כי עו"ד דן אבי יצחק הזכיר את השם גלבו בשיחה ביום 29.2.96. לא ידעתי דבר קיומו של מזכרו של סנ"ץ גלבו, וזאת למיטב זכרוני, עד ל-18.6.96". (גליון 2 שורות 5-19).

דברים דומים מסר בחקירתו בבית משפט. לגישתו, עו"ד סול מילא הנחייתו עד תום משהדגיש בתצהיר שניים אלה: א. הכחשה נמרצת כי אמר לבראון את הדברים המתוארים בזיכרון הדברים; ב. המשטרה שמרה באמתחתה את זיכרון הדברים מספטמבר 1992, ולאחר ארבע שנים שלפה אותו (עמ' 126 לפרוטוקול).

ביאוריו ופירושי של הנאשם לנגד עינינו.

למקרא הדברים, אין תימה להתרסת התובעת המלומדת כלפיו:
 "...אתה רוצה לחזור כך בדברים שנאמרו בתצהיר שלך..." (עמ' 166

לפרוטוקול).

האמור בתצהיר מוביל את הקורא הסביר להבין שהנאשם לא ידע על טענות בראון כלפיו, עד לפרסומן בכלי התקשורת.

הנאשם, כשלעצמו, מסכים כי צריך היה לנסח הדברים בצורה שונה. לדידו, אחרי המילים "לא ידעתי על טענה מעין זו", היה מקום לרשום אחרת, ואולי להוסיף את המשפט "של המשטרה כלפיי" (עמ' 167 לפרוטוקול). אין מדובר בעניין של מה בכך. עסקינן בתצהיר לבית המשפט הגבוה לצדק. תצהיר המוגש מטעם שר המשפטים. כל תו, מילה ומשפט צריכים להישקל ולהיבחן במאזני זעיר-אנפין.

עם זאת, אין לשלול את האפשרות שמדובר בניסוח פגום, בלתי ראוי, אבל לא בהצהרת שקר. יש להבחין בין אי-דיוק שניתן לייחסו לרשלנות, לבין טעות מכוונת שמחשבה פלילית בצידה.

יתר על כן, עו"ד אהוד סול ניסח את תצהיר התשובה. עו"ד סול מתאר הדברים כדלהלן:

"...שאני שוחחתי איתו לראשונה למעשה הוא איבד את קולו הוא לחש בשיחת הטלפון וסיפר לי שלא ישן מספר לילות קודם לכן, הוא השאיר לי הנחיה לטפל בעניין. כשהגיעה אלינו העתירה, כשאני אומר לידינו כוונתי אלי ולעו"ד אוסנת לייב, מבלי שלמעשה התבקשנו, ביקש ממני והקראתי לפרופסור נאמן בעיקר את הקטע בעתירה שמתחיל לנושא של מרטין בראון. שאר הדברים היו מוכרים לו מעתירות קודמות של יואב יצחק, היו שני מקרים, נושאים חדשים נוספים, ואז ביקש ממני פרופסור נאמן, ממני ומאוסנת לייב להשיג את אותו זכ"ד מניצב משנה גלבו. שאלתי את פרופסור נאמן אם הוא מכיר את המסמך הזה ואמר לי שהוא לא מכיר אותו. שאלתי אותו בעקבות מה שקראתי בעתירה האם אי פעם קודם לכן במשך 4 שנים שקדמו קודם לכן, פנתה אליו המשטרה או הפרקליטות ושאלו אותו את פשר האמור במסמך, והוא הכחיש את זה, והוא אמר לי שלא היו דברים מעולם ושנינו היינו מזועזעים מאוד שדווקא בערב המינני צץ הנושא הזה, ובמשך 4 שנים יש מסמך כזה אצל המשטרה..." (עמ' 201 לפרוטוקול).

ובהמשך:

"...זה ניסוח שלי. הוא מבוסס על התחושה המשותפת לי ולפרופסור נאמן שהפרקליטות מצאה לנכון לשלוף את זכ"ד גלבוע ביום המינוי, מבלי שטרחה 4 שנים קודם לכן לבדוק את הדברים. הכוונה על הטענה שהפרקליטות אימצה את טענת מרטיין בראון שהדיחו אותו והדברים משתקפים בברור אם הם לא ברורים מהפיסקה הזאת, מהפיסקה בסעיף ד' בעמ' 3 בתצהיר... " (עמ' 205 לפרוטוקול).

למותר לציין, כי בעובדה שעו"ד סול רשם וניסח את התצהיר, אין כדי להפחית מאחריותו של הנאשם. גם הנאשם אינו מנסה לטעון כי האחריות לאמור בתצהיר אינה מוטלת עליו.

ברם, משלא נטענה כל טענה או ראשית טענה כנגד עו"ד סול למודעתו, ובוודאי לא לשותפותו לכאורה לביצוע העבירה המיוחסת לנאשם, קשה לטעון לכוונה פלילית של הנאשם, כוונה שיצאה אל הפועל באמצעות עו"ד סול.

עו"ד סול אינו בבחינת מדפסת מחשב, לא לבלר וגם לא פרקליט חסר ניסיון.

היאך הצליח הנאשם לפעול באמצעות עו"ד סול, כשזה נקי, אליבא דכולי עלמא? עו"ד סול ניסח תצהיר תשובה, כשהוא מציג את שראה לנכון כחשוב וראוי למסור בתצהיר תשובה לבית המשפט הגבוה לצדק, באופן שתיאר בעדותו. באין כל טענה מצד התביעה נגד המנסח, עו"ד סול, משליך הדבר גם על כוונתו ומחשבתו של הנאשם בעריכת התצהיר.

זאת ועוד. הנאשם התגונן בתצהיר התשובה מפני חשד לפיו הדיח עד במשפט מסוקר ובעל משמעויות ציבוריות רבות-היקף.

בתצהיר התשובה הכחיש, מכל וכל, שהדיח אותו עד ושומר לו את הדברים שנרשמו בזיכרון הדברים בידי סנ"צ גלבוע.

הכחשתו ברורה ובוולטת. גם אם נרצה להחמיר, הרי עדיין המשפט שנכתב בסוגריים "מעולם לא ידעתי על טענה מעין זו עד לפרסומים בכלי התקשורת", הוא צדדי למובא באותו פרק בתצהיר הנוגע לדיוגנו.

כשלנתון זה חוברות עדויות עו"ד אוסנת ליב ועו"ד סול, על הנסיבות המיוחדות בהן הכינו וערכו את תצהיר התשובה, הרי לא רחוקה הדרך למסקנתנו דלעיל. כפי שצויין

לעיל, על התביעה להוכיח "שקר מחושב", היינו, לא דבר שנאמר בהיסח הדעת, או מתוך טעות או אי-ירידה לעמקם של דברים (ע"פ 377/82 [2] הנ"ל). שקר כזה לא הוכח.

ועוד. יש להדגיש ולומר: הנאשם לא הואשם בכתב האישום בהדחת בראון, וממילא לא הוכח כי הנאשם הדיח או ניסה להדיח את האחרון.

"הדחת בראון" היא לפנינו לא יותר מחשד הבנוי על תילי תלים של השערות שנתפוגגו עוד במהלך חקירת המשטרה. אליבא דהגנה, הוכח, פוזיטיבית, כי בראון לא הודח.

בפרט האישום הראשון מואשם הנאשם בעקיפין, כי נמנע מלפרט בתצהיר את מלוא קשריו עם ח"כ דרעי ועו"ד אבי-יצחק.

בהמשך הדיון נדון בהרחבה בסוגיות אלה. בשלב זה רק נאמר, כי קיימים אין-ספור עניינים מגוונים שהתביעה היתה מציינת בתצהיר התשובה, והמשיב היה נמנע מלציין, והתצהיר היה עדיין כולו מתום. במילים אחרות, אי-פירוט אינו תצהיר שקר ולא שבועת שקר, כל עוד אין מדובר בהעלמת פרטים מהותיים.

בע"פ 377/82 [2] הנ"ל בעמ' 378, אומר בית המשפט:

"כפי שכבר קבע בית משפט זה, בדונו בסעיף 117(1) לפקודת החוק הפלילי, דבר מהותי (מטריאלי) הינו כל דבר העלול להשפיע על תוכנו של פסק הדין" ובהמשך: "השאלה אם דברי העדות הכוזבת הם בדבר מהותי, במשפט שבו נאמרו, היא שאלה משפטית אובייקטיבית טהורה".

דעתנו היא, כי מדובר בעניין צדדי, אולי בניסוח שאינו מוצלח, אך מכאן ועד להאשמה בעדות שקר או בשבועת שקר, הדרך רחוקה.

באת-כוח התביעה הפנתה בסיכומיה בעל-פה לפרשת דבורה תומר (ת"פ (ת"א) 2901/95 [10]) בה דיבר בית המשפט על החובה לומר את "כל האמת".

אין חולק על דברים אלה. דא עקא, כי במקרה דבורה תומר, היו העובדות הפוכות למקרה שלפנינו. שם הופנתה תשומת ליבה של הנאשמת פעמים רבות לכך שעליה להעביר חומר חקירה לרשות לניירות ערך, והיא המשיכה להסתיר את עיקר החומר שהיה בידה. גם לאחר שהיועץ המשפטי של הבנק, שבו עבדה, הורה לה למסור את כל החומר, לא פעלה על פי עצתו. במקרה שלפנינו, מדובר בנאשם שמנהגו הוא ההיפך הגמור: הנאשם פונה מיוזמתו לחוקרים מפעם לפעם ומזין אותם בחומר נוסף שהוא מגלה, והרי מדובר על חקירה המתיחסת לעניין שאירע חמש שנים קודם לכן, ואין לצפות מן הנאשם שידע מיד את כל הפרטים.

עולה מן המקובץ, כי לא הוכחו היסודות הנדרשים לצורך הוכחת המחשבה הפלילית בכל האמור באישום הראשון.

פרט אישום שני:

עתה נעבור לדיון בכל אחת מהפרשיות המיוחסות לנאשם בפרט האישום השני. להבדיל מן הפרט הראשון, העוסק בתצהיר התשובה של הנאשם לבג"צ, עוסק פרט זה בהודעה הראשונה שמסר הנאשם לחוקריו (ת/1).

סעיף 244 לחוק העונשין קובע:

"העושה דבר בכוונה למנוע או להכשיל הליך שיפוטי, או להביא לידי עיוות דין, בין בסיכול הזמנתו של עד, בין בהעלמת ראיות ובין בדרך אחרת, דינו מאסר חמש שנים."

על היסוד הנפשי בעבירה זאת, אומר השופט קדמי בספרו הנ"ל, בעמ': 874

"הנקיטה בלשון 'בכוונה למנוע' מבטאת דרישה של כוונה מיוחדת על שני מרכיביה: חזות מראש של התוצאה האסורה וחפץ להשיגה."

אין חולקים, כי העבירה אינה עבירה תוצאתית, היינו, אין התניה כי אכן תושג התוצאה בפועל של שיבוש ההליכים (ראה שם בהמשך והפסיקה המצוטטת).

במילים אחרות, אין די בהוכחה כי הנאשם אמר דברים בלתי מדויקים או בלתי נכונים באימרתו ת/1. על התביעה להוכיח כוונה להכשיל הליך שיפוטי או להביא לידי עיוות דין.

היכרות הנאשם את דרעי

בחקירתו הראשונה במשטרה מסר הנאשם כדלהלן:

"...הכרתי את אריה דרעי לראשונה כשר הפנים כשבוע שבועיים לפני מינוי הועדה לבדיקת יישום מסקנות מבקר המדינה לגבי התמיכות של משרד הפנים. דרעי הזמין אותי אליו לשיחה ושאל אם אהיה מוכן לקבל על עצמי להיות יו"ר הועדה לא הכרתי את אריה דרעי לפני כן..." (ת/1 גליון 3 שורות 11-14).

בעדותו בבית המשפט ציין הנאשם, כי ביום 7.7.91 נפגש לראשונה עם דרעי, אבל

שוחח עמו בטלפון עוד ביום 5.3.91. הנאשם סיפר על אותה שיחת טלפון, שבמהלכה ביקשו שר הפנים דאז לכתוב חוות דעת שתעמוד מול טיוטת דו"ח מבקר המדינה בנושא מימון הרשויות המקומיות בידי משרד הפנים. הוא סירב.

להערכתו, ידידו מימים ימימה, הרב לאו המליץ לפני דרעי להתקשר עמו.

בכל מקרה, בעקבות אותה שיחת טלפון לא שוחחו עוד. ממילא לא נפגשו עד יום 7.7.91(עמ' 117 לפרוטוקול):

"גם אם הייתי מודע לתאריך שיחת הטלפון לא הייתי רואה בזה היכרות עם אדם. יכול להיות שאם הייתי חושב שפעם יאשימו אותי בפלילים הייתי אומר שהוא צלצל אלי ב-5.3 אבל לא ראיתי בזה היכרות. אני מבין היכרות של אדם בכך שאני נפגש איתו פנים אל פנים. גם אם הייתי רואה אותו פעם אחת לא הייתי רואה בזה היכרות..." (עמ' 130 לפרוטוקול).

התובעת המלומדת התריסה בפני הנאשם, כי ביכר לשכוח את שיחתו עם ח"כ דרעי מיום 5.3.91, הואיל ושם שוחחו בנושא משפטו של ח"כ דרעי, ולא כטענתו.

הנאשם דחה את הצעת התובעת מכל וכל. עמדתו היא, כי מדובר בשיחה שנתקיימה חמש שנים קודם לכן, שיחה קצרה, ולכן לא היתה עמו (עמ' 187-189 לפרוטוקול).

עדותו של ח"כ דרעי במשטרה הוגשה על ידי הצדדים בהסכמה (ת/8). המוטיב החוזר בעדות הוא "איני זוכר", למשל:

"לאחר מחשבה אני מעדיף שלא להסתמך על זכרוני בענין זה, זכרוני שכמעט ואינו קיים לגבי התאריכים". (גליון 3 שורות 6-7).

עם זאת, העד אינו מוציא מכלל אפשרות שהוזמן ושהשתתף בחתונת בתו של הנאשם, שהתקיימה ב"היכל שלמה" בינואר 1991. בנושא ענייננו, מסר ח"כ דרעי כדלהלן:

"... בכמה שאפשר להסתמך על הזכרון, אפשר לומר בוודאות שבסמוך ממש להקמת הועדה הכרתי את פרופ' נאמן. אני מדבר במונחים של ימים אחדים - לא הרבה יותר משבוע.

זכור לי שהועדה מונתה זמן קצר לאחר פרסום הדוח וזאת משום שרציתי לפעול מהר ולהפגין אמינות, אני נזכר כעת, שאולי אפילו בלילה של פרסום הדוח או למחרת, כבר התקיימה הפגישה עם פרופ' נאמן בבית הרב לאו." (ת/8 גליון 1 שורות 22-25).

צריך לזכור, עדותו של ח"כ דרעי הוגשה לבית המשפט בהסכמה. משמע, אין מחלוקת בין הצדדים באשר לעובדות הרשומות בעדות.

רוצה לומר, הנאשם וח"כ דרעי נפגשו, לראשונה, ימים ספורים קודם להקמת הוועדה, היינו, כחדשיים לאחר הפגישה עם בראון שבה יוחסה לו הדחתו, ואין מחלוקת, כי ח"כ דרעי לא נכח בחתונת בתו של הנאשם.

התובעת המלומדת מציעה מערכת מסועפת של קשרים ושיחות בין ח"כ דרעי, הרב לאו והנאשם בנושא משפטו של דרעי. לדבריה, שיחות הטלפון ועדותו של הרב לאו מכוונים ומצביעים על נושא שיחתם של דרעי עם הנאשם (הרב לאו לא נכח בפגישה).

משלא הובאו ראיות בנושא ולא הוכחו הדברים, אין לפנינו אלא השערות בלבד.

מן הראוי לציין, הנאשם נחקר במשטרה בחשד להדחת בראון.

מסכת קשריו עם דרעי לא נחקרה בידי חוקרי המשטרה, אלא בהקשר למינויו כיו"ר הוועדה.

משהוכח, כי הנאשם לא נפגש עם ח"כ דרעי לפני פגישתו עם בראון, בתחילת מאי 1991, נותרה טענה אחת בידי התביעה לעניין הכחשת ההיכרות והיא שיחת הטלפון שבין השניים במאוס 1991.

קפדנות, דווקנות ודקדקנות עם זיכרונו של אדם, גם אם הוא שר בישראל, בעניין שיחת טלפון שנתקיימה חמש שנים קודם לכן, נראית מוגזמת.

קשה לדרוש מאדם לזכור שיחת טלפון עם אחר שנים רבות אחר כך, ולנסות להקיש כוונה פלילית מן העובדה שלא זכר (ראה בעניין זה הערת בית המשפט ב**בג"צ 3846/91** [3], הנ"ל, שם מעיר בית המשפט כי חלוף זמן של שש שנים מקשה על הוכחת הכוונה הפלילית (עמ' 434).

עו"ד אהוד סול תיאר בבית המשפט את מהלך הכנת תצהיר התשובה.

לדבריו, התצהיר "כלל לא מתייחס לנושא תחילת קשריו עם דרעי. לא נזכר פה לא תחילת הקשרים לא אמצע הקשרים". (עמ' 206 לפרוטוקול). כל שהיה במוקד תשומת ליבם הוא נושא ההדחה.

אומר בעניין זה השופט קדמי בספרו הנ"ל, בעמ' 848:

"לא כל דבר היוצא מפי עד במהלך מסירת העדות יכול לשמש בסיס להעמדה לדין בעבירה של עדות שקר, אלא רק אותם דברים שהם מהותיים לגבי שאלה הטעונה הכרעה במסגרת אותו דיון" (ראה בעניין זה גם [ע"פ 318/78](#))

[5] המצוטט (שם).

העולה מן המקובץ הוא, כי כל מה שהוכח הוא אי-הזכרת שיחת טלפון מחודש מארס 1991, שאין בה, כשלעצמה, כדי להצביע על היכרותו של הנאשם עם ח"כ דרעי, ובוודאי אין בה כדי להצביע על כוונה של שיבוש או על ניסיון לשבש הליכי משפט.

היכרות עם עו"ד דן אבי-יצחק

בעדותו במשטרה (1/ת) ציין הנאשם, כי היכרותו עם עו"ד אבי-יצחק, סבה, אך ורק, סביב הציר המקצועי. ובשלנו:

"...מר דן אבי יצחק לא ביקש עמי כל פגישה בנושא בראון.

שאלה: האם בראון סיפר לך מה הקשר שלו לפרשת דרעי? תשובה: לא..." (גליון 4 שורות 4-6).

בעדותו השנייה במשטרה (2/ת) מפרט הנאשם את נושא שיחתו עם עו"ד אבי-יצחק ביום: 29.2.96

"...הוא התקשר טלפונית למשרדי ואמר לי שבראון טוען שהוא היה אצלי כשהוא נתן עדות במשטרה שהוא מבקש לדעת באלו תאריכים היה אצלי בראון. הוא אמר לי גם שבראון אמר שאני יעצתי לו שלא להעיד או משהו כזה. דן אבי יצחק שאל אותי אם זה נכון שאמרתי כך לבראון. אמרתי לו שזה לא נכון. אם אינני טועה גם אמרתי לו שהצעתי לבראון לכתוב מכתב, בישיבה שהוא היה אצלי..." (גליון 4).

בבית המשפט הלין הנאשם, כי לא נשאל בחקירותיו במשטרה, ולו בשמץ, על עדויותיו. "פעם ראשונה שמעתי על זה בכתב האישום" (עמ' 131 לפרוטוקול). לגופו של עניין מסביר הנאשם, כי בחקירתו הראשונה נשאל אם עו"ד אבי-יצחק נפגש או ביקש פגישה. על כך השיב בשלילה. כמה ימים אחר כך נזכר באותה שיחת טלפון. על-כן, התקשר לחוקריו וסיפר על מהלך שיחתו עם עו"ד אבי-יצחק (עמ' 132 לפרוטוקול).

בחקירתו הנגדית השיב הנאשם לשאלותיה הנוקבות של התובעת המלומדת, עו"ד רות דוד, וציין, כי העביר לעו"ד אבי-יצחק, דרך המזכירה בעת שהיה אצל עו"ד ארליך ממשרדו, צילום של כמה עמודים מתוך יומנו.

הפרקליטה לא הרפתה, הוסיפה ושאלה למקור הסתירה. הנאשם נימק, כי בחקירתו הראשונה במשטרה נשאל בנושא בשעה שהיה אחוז התרגשות וכעס על שהוטח בו, כי ראה את המכתב (ראה פירוט דיון בנקודה זו בהמשך), ואז נשאל, אם עו"ד אבי-יצחק ביקש פגישה עמו ותשובתו היתה "לא". בזה הגיעו לסיום החקירה באותו יום (עמ' 170 לפרוטוקול).

כמה ימים אחר כך, ביום 4 ביולי 1996, התקשר הנאשם לתנ"צ גרוסמן ומסר על שיחתו עם עו"ד אבי-יצחק ועל שהעביר נתונים ותאריכים לבקשת פרקליטו של ח"כ דרעי. תנ"צ גרוסמן העלה הדברים עלי כתב, ת/32.

דבריו של הנאשם בנושא זה תמוהים.

הנאשם שוחח עם עו"ד דן אבי-יצחק בנושא חשוב ביותר לגביו. הכיצד לא מצא לספר על השיחה, משנשאל באותו נושא?! היאך לא יספ דבר והשיב רק על התנצחותיו שלו ושל משרדו מול הפרקליט?! האם פרטים אלה חשובים היו וקשורים למוקד החקירה יותר מהפרטים והנתונים שהוחלפו בינו לבין עו"ד אבי-יצחק בשיחתם הטלפונית? ביתר הדגשה, הנאשם סיפר כי השיחות שניהל באמצעות הטלפון, הן ככלל שיחות קצרות. ברם, עם עו"ד אבי-יצחק שוחח ביום 29.2.96, שיחה ארוכה וממושכת! ועוד. בהמשך לאותה שיחה העביר לעו"ד אבי-יצחק צילומים מיומניו, צילומים דומים לאלה שהחזיק באמתחתו ביום 27.6.96, מועד גביית עדותו (ת/1) (ראה עמ' 182 לפרוטוקול).

גירסתו בנושא זה מעוררת קושי. עם זאת, ימים ספורים אחר כך פנה לחוקריו וסיפר להם על מלוא שיחותיו. מה משמעות יש ליתן להתנהגות נאשם, שבמהלך החקירה ובמסגרתה מוסיף פרטים חדשים, ומציג ראיות נוספות? סוגיה זו מלווה אותנו לאורך המשפט כולו.

האם בחידושים ובתיקונים שמתקן הנאשם בחקירתו יש כדי לסבכו בעבירה לפי [סעיף 244](#) לחוק, או שהתנהגות זו מלמדת על היעדר כוונה פלילית? קודם שאנו באים להכריע בשאלה, חשוב שנשווה לנגד עינינו מושכל יסוד: הכוונה

הצריכה [לסעיף 244](#) לחוק היא כפי שצוין לעיל, כוונה מיוחדת להביא לידי הכשלת הליך שיפוטי או עוות דין. התובעת המלומדת גורסת, שכוונתו המיוחדת של הנאשם נלוותה בו-זמנית למעשה הפלילי. דהיינו, משמסר הנאשם פירוט חלקי והעלים פרטים, הצביע בהתנהגותו על מחשבתו הרעה. בכך עבר את העבירה המיוחדת לו לפי [סעיף 244](#) לחוק. האם אכן כך? השופט ח' כהן בע"פ [335/75](#) [6], בעמ' 57, קובע:

"...תמיד יש ליתן לשקרן *locus poenitentiae*, הזדמנות נאותה לחזור בו ולתקן את אשר עיוות, ואם הוא מתקן את הודעתו הראשונה במשטרה וחוזר בו ממנה ונותן הודעה אחרת העולה בקנה אחד עם עדותו בבית-המשפט, פשיטא שאין להאשימו עוד במתן ההודעה הסותרת הראשונה".

השופט י' מלך, בע"פ [2555/91](#) [7], בעמ' 726, מביא את דברי הנשיא שמגר ואומר:

"...כבוד הנשיא של בית משפט זה הסתייג בעבר מדברים אלו של השופט ח. כהן, באומרו: 'כשלעצמו, ספקות בלבי, אם החזרה מעדות צריכה לגרור אחריה, בכל עת ובכל הנסיבות, גם מחילה וסליחה כה החלטיות כפי שהדבר משתמע לכאורה מע"פ [335/75](#) הנ"ל, ואם אין להשאיר את העניין לבחינה על פי הנסיבות המיוחדות של כל מקרה; חוששני שמא תיהפך כל עדות מכח ההשפעות הרעות הקיימות אצלנו לרוב, לדבר-אין-ערך-בו אשר ניתן לשנותו במחיי-יד ונמצאנו מרוקנים את [סעיף 240](#) הנ"ל מתוכנו ומיעודו" (ע"פ [441/78](#) [8], בעמ' 711).

(בנוסף מפנה זה לביקורתו של מ"מ הנשיא י' כהן (כתוארו דאז) בע"פ [813/80](#) [9], בעמ' 202). השופט י' מלך ממשיך ואומר:

"...גישתו של הנשיא אומצה בפסק-דין נוסף, הקרוב לעניינו. שם דובר בעדה, שמסרה גירסה במשטרה ואחר כך חזרה בה ממנה בעדותה בבית המשפט.

היא הועמדה לדין על כך והתגוננה בכך שהיא חזרה בה מהודעתה הראשונה עוד לפני העדות, כאשר מסרה גירסה נוספת בפני קצין משטרה. בערעור שנדון לפני בית המשפט המחוזי זכתה מביצוע העבירה בנסיבות אותו המקרה מחמת הספק. חברי הנכבד, השופט ש' לוין, התייחס לעניין זה ואמר:

"לא שוכנענו, שלעולם אין אדם יכול לנקות את עצמו מן העבירה של מתן עדויות סותרות על ידי חזרה מהודעה קודמת שמסר במשטרה. גם אנו

סבורים כמו השופטים שקדמו לנו [בע"פ 441/78](#) ובע"פ 813, שההכרעה בשאלה כאמור תלויה בנסיבות של כל מקרה ומקרה. הקביעה האמורה נראית ישימה באותם מקרים, שבהם ברור הדבר, שפלוני, הנאשם, חזר בו מהודעתו מטעמים שבחזרה כנה" [\(ע"פ 905/81](#) [10], בעמ' 203).

צא ולמד, ההלכה הפסוקה אומרת, כי יכול אדם לנקות עצמו או בלשון רכה, לגלות זוך לבבו ומצפוננו על ידי חזרתו מהודעתו. ברם, כל מקרה ומקרה ייחרץ על-פי נסיבותיו.

במקרה שלפנינו אין מדובר בנאשם ששיקר, התחרט וחזר בו, כאשר, כפי שראינו, דעות השופטים חלוקות בעניין זה, אלא בנאשם שלפני שהועמד על טעותו או על מה שהחסיר, פונה מיוזמתו לחוקרים ומוסר מידע אמתי. בעניין זה אין לנו אלא לחזור על דברי הנשיא שמגר [בע"פ 54/81](#) [4] (פרשת רוזן הנ"ל). כפי שנאמר שם: התנהגות מאוחרת של נאשם, יכולה ללמד על כוונתו בזמן מסירת המידע הלא-אמיתי או הלא-מדויק. במילים אחרות, אין מדובר בנאשם שאמר שקר מתוך כוונה לשבש הליכי משפט, והתחרט, אלא על נאשם, שכלל לא ידע שאמר דבר שאינו אמתי, ומכל מקום לא הוכח שידע, שהרי לא הועמד על כך על ידי החוקרים, שאף הם לא ידעו דבר על אותו מידע שעתה הוא מעביר להם.

כפי שמציין הנשיא שמגר, ניתן ללמוד על כוונתו בעת מסירת הודעה, מהתנהגותו בהמשך, וכך אף אנו נוהגים.

לדעתנו, יהיה זה מרחיק לכת, בלתי צודק ובלתי ראוי לקבל את עמדת התביעה.

במהלך החקירה צייר הנאשם תמונה. נכון, התמונה לא צויירה בהינף קולמוס אחד, אבל שורטטה ונצבעה כולה בשלמותה על ידיו. משהשלים הנאשם פרטים ונתונים - גם אם במועד מאוחר יותר - לא ניתן לגרוס, כי היתה לו כוונה מיוחדת להביא להכשלת הליך משפטי.

יתירה מזאת. לא יהא זה נכון להתוות מדיניות שיפוטית לפיה נאשם החפץ להשלים פרטים ייטול על עצמו סיכון, כי יואשם בעבירה לפי [סעיף 244](#) לחוק! האם אין זה חשוב ליתן לחשוד או לעד הזדמנות לתקן דבריו? [\(סעיף 28](#) לחוק, שבא כתיקון [לחוק העונשין](#), מדגיש מגמה זו של מתן אפשרות לחזרה).

הנכון יהיה לדרוש מאדם בר לבב ונקי כפיים להרהר ולהתחבט בשאלה אם לחזור ולשוב לחוקריו, ולספר להם את שהעלה מזיכרונו ונתרענן בראשו?!

התשובה ברורה מאליה.

עם זאת, אל לנו לקבוע מסמרות בדבר. כל מקרה ומקרה יוכרע במקומו. שאלת אחריותו של נאשם, שגילה טפח וכיסה טפחיים בחקירותיו, תוכרע בכל מקרה לנסיבותיו הספציפיות. השיקולים שצריכים להכרעה (ואין מדובר ברשימת שיקולים סגורה) הם: א. מהות החקירה הקונקרטית.

ב. הזמן שחלף עד התיקון.

ג. מודעות החוקרים לפרטים שנוספו בידי הנחקר, מצבה האובייקטיבי של החקירה.

ד. הגורמים שהניעו את הנחקר להוסיף נתונים (רצונו החופשי, יוזמתו).

ה. האם הועמד הנחקר על אי דיוקיו בטרם תיקן הודעתו.

ו. הזמן שחלף ממועד האירוע שעליו העיד ועד לעדות.

במקרה שלפנינו, ימים ספורים לאחר חקירתו במשטרה, פנה הנאשם ביוזמתו לחוקריו, ומסר להם על שיחתו עם עו"ד אבי-יצחק ביום 29.2.96 (ראה ת/32). בשלב בו פנה הנאשם לחוקריו, לא ידעו האחרונים על שיחה זו, ולא בהכרח היו לומדים עליה בהמשך, לנוכח עמדתו של עו"ד אבי-יצחק באתם ימים (ראה ת/9). פנייתו זו לחוקריו ביום 4 ביולי 1996 מאירה את כוונתו ומחשבתו ביום 27.6.96, יום מסירת העדות ת/1. אין איפוא מקום, ואף לא ניתן לקבוע, כי ב-27.6.96 גיבש הנאשם כוונה פלילית, ביחס להסתרת קשריו עם עו"ד דן אבי-יצחק.

פרשת המכתב

הנאשם תיאר את פגישתו הדרמטית משהו עם בראון, ביום 5.5.91. לדבריו, הופיע בראון במשרדו נרגש ונרעש, כולו רועד, ודיבר על דבר נורא שקרא לו. הוא עשה "דבר איום ונורא". על פי מה שהציג לפני הנאשם, העיד שקר במשטרה כנגד דרעי.

הנאשם הציע לבראון לפנות לעורך-דין המתמחה בשטח המשפט הפלילי, לחזור

למשטרה או למסור תצהיר בנושא. בראון סירב, אך הסכים להצעה לפיה ירשום את הקורות אותו במשטרה, וישלח את התרשומת במעטפה, כך שיוותרו בידו חותמת דואר ותאריך משלוח המכתב בצידה.

לגירסת הנאשם, המכתב לא נכתב בנוכחותו. רק לאחר כחצי שנה, באחד מביקוריו בלונדון, סיפר לו בראון, כי אכן פעל כאמור ושלח את המכתב. את המכתב ראה לראשונה ביום 27.6.96 משהוצג לו בידי החוקרים (ת/51).

התביעה סבורה אחרת. תנ"צ גרוסמן כינה את המכתב "פצצת זמן" (עמ' 17

לפרוטוקול). לדידו הנאשם שתל "פצצת זמן", האמורה לפרוץ מעטיפותיה בשעה שבראון ייקרא אל דוכן העדים. החוקר אינו בטוח מה הוכנס ואם הוכנס משהו לתוך המעטפה שנשלחה ביום 5.5.91, לכתובתו של בראון.

יחד עם החוקרים ניצבת התובעת המלומדת, שתמהה על כלל התנהגותו של הנאשם באירוע.

מדוע החריש הנאשם משמע ששר בישראל מופלל, "כך סתם". מדוע לא נתבקש בראון ליתן תצהיר או לעשות מעשה, חלף משלוח המעטפה? השתוממותה של התובעת היא במקומה. ברם, קודם לכן נבחון העובדות הצריכות לעניין.

הנאשם עמד בחקירה נמרצת ונחושה של הפרקליטה. בסיום העדות לא ניתן לקבוע כי נפל רבב שיש בו כדי לדחות גירסתו, בנקודה זו. רוצה לומר, התמונה העובדתית היא אחת, כפי שציירה הנאשם לפנינו. הנאשם ראה את המכתב לראשונה במהלך חקירתו במשטרה.

זיכרון הדברים ת/30 אינו יכול להכשילו ואין בו כדי לפגוע בעמדתו.

המוצג ת/30 הודפס על סמך רישומים שרשם נצ"מ בית נר במהלך השיחה עם הנאשם ביום 27.6.96 (בעיקר בתחילת השיחה). כתב היד הנ"ל הועלה על הדפוס בחלקו ביום 30.6.96, וחלקו המשלים ביום 10.7.96 (ת/35). מדוע חילקו החוקרים את זיכרון הדברים לשני מסמכים שנרשמו בשתי הזדמנויות שונות - לא ידענו! התמיהה גדלה משהוברר שהרישום המקורי לא נשמר בידי החוקרים ועקבותיו אבדו. החוקרים היו מודעים לחובתם, אך מסיבות בלתי-נהירות המסמך המקורי לא הונח לפנינו.

אם בכך לא סגי, נחזור לשנות במוצג ת/35 (שהוא, כזכור, תדפיסו ה"מאוחר" של ת /

30. שם החוקרים עצמם אינם מוכנים לסמוך על נכונות הדברים (בעניין נוכחות דרעי במסיבת הנישואין). על כן ברור שהמשקל הראוי למוצג ת/30 הוא נמוך, מסויג ואפסי כמעט. זאת אף זאת, התרגשותו והתקצפותו הספונטנית של הנאשם - בשעה שהחוקרים טענו כלפיו כי המכתב הועבר ממנו לעו"ד אבי-יצחק - זכורה היטב לחוקרים. תגובתו המיידית יש בה כדי לתמוך בטענה לפיה ראה לראשונה את המכתב בחקירתו זו. ועוד. בכעסו ביקש הנאשם להיבדק במכונת אמת (ראה עמ' 130 לפרוטוקול) והוסיף וביקש ליצור קשר טלפוני, בו במקום, עם בראון, כך שלחוקרים יתאפשר להקשות על בראון ולשאול אותו בנקודה זו. החוקרים לא סברו ששם המקום והזמן לעמת את גירסת הנאשם, עם בראון, ודחו את הצעתו (למותר לציין, שגם מאוחר יותר לא יספו לחקור בנושא). לנוכח האמור, ניתן לקבוע שהנאשם דייק בדבריו כשציין בהודעותיו שבראון לא כתב את המכתב בנוכחותו. בד בבד, לא נעלמה מעינינו הסתירה בין הודעות ת/1 ו-ת/2. בהודעת הראשונה במשטרה מציין הנאשם: "...באותה שיחה לא הזכיר בראון את המכתב מיום 5.5.91 ולא ידעתי שאכן הוא כתב מכתב כזה בעקבות הפגישה איתי באותו יום, הואיל והמכתב לא נכתב בנוכחותי." (גליון 3 שורות 8-9).

בהודעתו השנייה (ת/2) אומר בעניין:

"...מדי פעם כשבראון היה נפגש עמי בלונדון הוא חזר בפני על הסיפור שעדותו במשטרה היתה מושפעת מכיוון החקירה וממצב רוחו וכי הוא כתב מכתב בנדון כפי ייעצתי לו בשעתו" (גליון 4 שורות 1-3). בבית המשפט הסביר הנאשם, שבהודעתו הראשונה מסר את הדברים כתגובה להטחת הדברים שהטיחו בו החוקרים, לפיהם מסר את המכתב לעו"ד אבי-יצחק. אז התגעש והתרעש ודיבר בתכוף כמצוטט לעיל. את העובדות במלואן מסר כמפורט בת/2 לעיל. בהודעתו מיום 2.8.96 (ת/3) מבקש הנאשם ליישב בין שתי העדויות כשמציין שבת/1 התייחס לפנייה מיוחדת בסוף שנת '95 כדלהלן:

"...באותה שיחה הוא לא הזכיר את המכתב מיום 5.5.91. המילים "ולא ידעתי שאכן הוא כתב מכתב כזה" התייחסו ליום הפגישה 5.5.91, שאז לא ידעתי אם כתב מכתב. מאוחר יותר סיפר לי מר בראון שאכן כתב את המכתב, כפי שמסרתי לכם בהודעתי מיום 23.7.96." (ת/3 גליון 1 שורות 9-13).

בחקירתו בבית המשפט הדגיש הנאשם, כי בהודעתו הראשונה היו החוקרים מאוד מעוניינים לדעת אם המכתב נכתב בנוכחותו. ובלשונו:

"והיתה לכך חשיבות כי אם המכתב נכתב בנוכחותי אני יכול להעיד על תוכנו שהחשש שהביע פה גרוסמן שאחרי זה הכניסו מכתב אחר אינו קיים. על זה עניתי שהמכתב לא נכתב בנוכחותי..." (עמ' 153 לפרוטוקול).

ההסברים הם הסברים.

חזרנו לסוגיה עליה עמדנו תחילה. גם כאן, הנאשם במהלך חקירתו מביא בסופו של דבר את הדברים בשלמותם.

החוקרים שואלים והנאשם משיב. בסיום חקירה מוברר שבהתפתחות החקירה הוסיף פרטים. הנאשם מרצונו ועל-פי יוזמתו, מספר בחקירתו השנייה ת/2, דברים עליהם לא דיבר בחקירתו הראשונה. החוקרים לומדים על כך מן הנאשם בלבד.

התרגשותו של הנאשם (שתועדה בידי החוקרים ב-ת/30, ושהחוקרים אינם חלוקים לגביה), יש בה, בהחלט, כדי לתמוך בהסבריו לפירוט החסר ב-ת/1.

בענייננו הדברים מקבלים משנה תוקף. התביעה גורסת, כי הנאשם העלים עובדות בחקירתו הראשונה, הואיל ורצה להרחיק עצמו מכל הסובב והנוגע לדרעי.

האם בפועלו של הנאשם בפרשת המכתב, התנהג הנאשם כמי שמקורב לדרעי? דווקא התמיהות והפליאות שנלוו להתנהגות הנאשם - אליבא דתביעה - מערערות הנחת יסוד זו.

למה דברינו מכוונים? אם הנאשם היה מ"חסידי" או מידידי דרעי, כך היה עושה? הנאשם שומע שאדם "קרוב" אליו, הנושא בתפקיד שר בכיר, מופלל לריק והוא שותק ודומם! ? כך נוהג אדם לחברו? האם ידיד (שלא לדבר על חבר) לא היה מזעיק שמים וארץ, ולא היה פונה, במישרין

או בעקיפין, לשרים, לחברי-כנסת, לאמצעי תקשורת, או, למצער, יוצר קשר עם פרקליטו של דרעי (בראון לא היה לקוח במשרדו של הנאשם)?! באותם ימים מר דרעי היה אחד השרים הנכבדים ובעלי ההשפעה בממשלה. אם הנאשם היה מקורב לו, לא היה מבקש לסייע לו בצורה פעילה וממשית? ! האם שתיקה זו אינה מעידה כאלף עדים, שהנאשם לא היה ממקורבי דרעי דווקא? ! הנאשם אינו מוכן להתייגע ולהתייזע, ומבכר את המצב:

"...ש: איך אתה חי עם הידיעה שמתקיים משפט דרעי ובראון יופיע ויספר את גירסתו כפי שמסר במשטרה ולא יספר שהאימרות האלה לא נכונות? ת: אני לא הייתי צריך לחיות עם זה, זאת לא הבעיה שאני אדרש לה". (עמ' 152 לפרוטוקול).

האם אין הדבר מצביע כי דבריו - בעניין מערכת יחסיו עם דרעי - נכונים?! התשובה עולה מעצם הדברים. התמיהות שהובלטו על ידי התובעת המלומדת מערערות את התיזה הנטענת מצידה. לאמור, אין לייחס לנאשם את המחשבה הפלילית הנדרשת מצד התביעה.

חוות-דעת שהוכנה בידי עו"ד אליוט סאקס:

התביעה גורסת, כי הנאשם העלים ביודעין, בחקירתו במשטרה, את העובדה שביקש מפרקליט מפרקליטי משרדו, עו"ד סאקס, להכין חוות-דעת עבור בראון, וזו הועברה לידי בראון. בעדותו בבית המשפט העיד הנאשם על רצף האירועים שהביאו לכתיבת חוות הדעת (ת/12) ומסירתה לבראון.

בראון התאכזב מן המסקנה העולה מחוות הדעת, שלפיה שומה עליו להתייצב ולמסור עדות בבית-משפט. לשיחה הטלפונית ביניהם האזינו עורכי הדין לינון ועוזר ברגר. בחקירתו הנגדית הקשתה התובעת המלומדת על הנאשם, כששאלה מדוע לא הזכיר כלל את חוות הדעת בחקירתו במשטרה, ורק דיבר על כך שהפנה את בראון להוועץ בפרקליט אנגלי. הנאשם השיב, כי לא זכר את חוות הדעת, ומיד כאשר זו נגלתה לעיניו, באקראי, בתיק לונדון (עמ' 158 לפרוטוקול), הביאה לחוקרים.

התובעת לא הרפתה ודחקה הנאשם, היאך יכול היה מסמך, בו הושקעו שעות רבות של עבודה, להיעלם מזיכרונו, ועוד, כשהוא מתכוון לקראת חקירותיו ומקדיש להן ולקראתן את כל עתותיו.

בהודעתו הראשונה במשטרה מספר הנאשם, כי בסוף שנת 1995 חיווה לפני בראון דעתו, שעל בראון להופיע בבית המשפט באנגליה. ברם, לא אומר מילה וחצי מילה בעניין ת/12. ביום 13.8.96 מופיע הנאשם לחקירתו במשטרה עם ת/12 ובעדותו שם (ת/4) מספר על הנסיבות שהובילו לכתיבת חוות הדעת.

עינינו עיין היטב בת/12. חוות הדעת אינה חד-מימדית ובהחלט ניכרים בה דברי פלפול וחיזור. אבל, בסופו של מסמך, יש במוצג ת/12 כדי לסייע לנאשם לדחות את החשד לפיו הדיח את בראון שלא למסור עדות במשטרה.

קשה להעלות על הדעת, כי חשוד בהדחת עד יוותר על מוצג שיכול להגן עליו, וגם לתקוע טריז בבסיס החשד.

מכאן שהאפשרות כי המסמך נשמט מזיכרונו של הנאשם, בחקירתו ביום 27.6.96, סבירה יותר מאשר האפשרות כי רצה להעלים מסמך הפועל לטובת גירסתו.

אשר כך, כבר עתה מוחזר שהמחשבה הפלילית המיוחסת לנאשם מטעם התביעה, לא הוכחה לפנינו. דעתנו היא, כי בנושא ענייננו הדברים מודגשים הרבה יותר.

הנאשם הביא מיוזמתו, ובוודאי מרצונו החופשי, את המסמך לחוקריו. המסמך לא היה בידיעתם, וספק אם יכלו להגיע אליו.

במהלך חקירתו הנגדית של הנאשם, התייחסה התובעת המלומדת לנושא. כשמשתנה ערוכה לפנייה הסבירה את מניעיו של הנאשם שמצא להביא את ת/12 בעקבות "חיפוש" שנערך במשרד, יומיים קודם לכן (ת/38) (ראה עמ' 163 לפרוטוקול). רק משחש את "קירבת" החוקרים "העושים" במשרדו, "נתרענן זכרונו" ונגלה המסמך! העובדות שהוכחו, שונות. אין חולקים, כי לא נערך כל חיפוש במשרדו של הנאשם. ת/38 הוא מוצג המעיד, כי הנאשם הוא שהביא למשרדי אח"ק במטה הארצי בירושלים יומנים ומסמכים, בלי שאלה חופשו או נמצאו בידי החוקרים.

מהכא להתם, מהתם להכא, הדרא קושיא לדוכתה. האם נאשם, המחדש עובדות ומביא נתונים נוספים בחקירתו המתפתחת, אחראי לביצוע עבירה בשל עדותו בתחילת חקירתו? אמרנו את שאמרנו ונוסיף, כי בפרשת מסמך ת/12 הדברים ברורים וכולטים.

במקרה זה, ודאי הוא שחלה הלכת ע"פ 54/81 [4] הנ"ל, על פיה ניתן ללמוד מהתנהגותו המאוחרת של נאשם על כוונתו בעת שהדברים אירעו.

ולא עוד. אלא עדויותיהם של עו"ד לינון ועו"ד ענר הוגשו בהסכמה בידי באי-כוח הצדדים. עו"ד ענר מוסר בהודעתו, בין השאר, כדלהלן:

"...הייתי נוכח בחדרו של יעקב נאמן כאשר יעקב נאמן שוחח עם מר בראון, באותה שיחה (שהתנהלה מעל הרמקול כך יכולתי לשמוע את שני הצדדים) שאל בראון, למיטב זכרוני, את יעקב האם בראון יכול לא להשיב למשטרה ויעקב אמר לו כי עליו לשתף פעולה עם המשטרה. יעקב בהמשך השיחה, יותר נכון לאחר שהשיחה הסתיימה, תיאר את בראון כפנזטזיונר והזכיר כי שלח לבראון תמצית בת כעמוד אחד שהכין עו"ד ממשרדנו שהיה קודם לכן עו"ד באנגליה בשם אליוט סאקס שעניינה יכולת לחייב את מר בראון, לתת עדות, לפי החוק האנגלי". (נ/9 גליון 1 שורות 5-12).

מדובר בעדות מוסכמת על הצדדים.

מעדות עו"ד ענר עולה בעליל, כי הנאשם סבר שחובתו של בראון למסור עדות, לנוכח חוות דעת "סאקס". כך הובהר לבראון.

הווי אומר, אין אדם חוטא, ולא לו. לנאשם היו מלוא חפניים מניעים שלא להסתיר את חוות הדעת ת/12 מפני חוקרי המשטרה.

נשמטת איפוא הקרקע מתחת לניסיון לייחס לנאשם מחשבה פלילית בפרשה זאת.

סוף דבר

בדקנו בעדויות ובכלל הראיות, שקלנו הטענות, ובאנו לכלל החלטה, לפיה הנאשם זכאי מכל אשמה. כך אנו מורים.

ניתנה והודעה היום, 15.5.97, בנוכחות הצדדים.

הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש כאן